

Büyük Esmâ Sultan İlkokulu Mezunlarından
İlk Kadın Mühendislerimiz Sabiha Rifat Gürayman ve Prof. Dr. Volkan Şölen

Rengigül Yaltırık Ural - 23 Nisan 2024

Büyük Esmâ Sultan İlkokulu Resmigeçidi, 23 Nisan 1968, Çocuk Bayramı, Şeref Stadi.
Sınıf arkadaşım Ayşe Necatigil “İ”, ben “S” harfini taşıyoruz.

İlk kadın mühendislerimizden Sabiha Rifat Gürayman (1910-2003), Prof. Dr. Volkan Şölen (1938-1983) de bir zamanlar çocuktular ve benim de mezun olduğum ilkokulum Büyük Esmâ Sultan İlkokulu’ndan mezun oldular. Türk tangolar ile anılan kıymetli sanatçımız Secattin Tanyerli (1921-1994) de. Okulum Boğaziçi Üniversitesi detayı ile Leyla Erbil (1931-1913), Prof. Dr. Erol Güler (1952-) gibi.

8 Mart 2024 Dünya Kadınlar Günü’nde Güncel Kadın Dergisi için Ahmet Çaldıran Bey “Bir yazı düşünür müsünüz?” diye sorduktan ve Türkiye Ormancılar Derneğinin 100. Yılı dolayısıyla Dünya Kadınlar Günü’nde “İlk Kadın Orman Yüksek Mühendisi ve İlk Kadın Öğretim Üyesi Prof. Dr. Volkan Şölen” yazımı paylaştıktan sonra güzel gelişmeler oldu. Bir yazı, makale, pdf kitap çıktıktan sonraki dikkatli okurların (ki çok saygı duyuyorum) gönülden emekle verilmiş araştırma-inceleme yazılarına, makalelere, pdf kitaplara faydası yadsınamaz. Ben bunlara yaşayan eserler adını veriyorum. Bir kitabı ister basılı ister e-kitap olarak yayınlayalım, hemen düzeltme, yeniden basma imkânımız olamıyor ama, bu tip çalışmalar sanki bir sempozyum konuşmaları gibi canlı. Bu bakımdan da önemsiyorum ve benimsiyorum.

“İlk Kadın Orman Yüksek Mühendisi ve İlk Kadın Öğretim Üyesi Prof. Dr. Volkan Şölen” yazımı yayınladıktan sonra Güncel Kadın Dergisi’nin sahibi Ahmet Çaldıran Bey şöyle yazdı: “Büyük bir değersiniz. Bana göre her zaman dile getirdiğim gibi bilgi dolu bir kadınsınız ve beni kırmayacağınızı biliyordum. Eski kuşaklar deli gibi kitap okurlardı. Umarım yeni kuşaklar sizin emek vererek oluşturduğunuz arşivin değerini bilirler. Volkan Şölen, 4 günde 896 kez okunmuş. Analitik raporu öyle gösteriyor. 4 günde iyi rakam.”

20 Nisan 2024 tarihinde de “23 Nisan için bir yazı düşünür müsünüz?” diye sorduğunda “Hazır Ahmet Bey” diye cevap verdim. Şimdi okulumuzun profilini küçük bir kesitle tanıyalım.

Prof. Dr. Volkan Şölen (1938-1983)

“Volkan Şölen, 1938 yılında İstanbul’da doğmuş, ilk öğrenimini Beşiktaş Büyük Esmâ Sultan İlkokulu’nda, orta öğrenimini Ankara Kız Lisesi’nde tamamlayarak 1955-1956 öğretim yılında "Pekiyi" derece ile liseden mezun olmuştur. Yüksek öğrenimine 1956 yılında İ.Ü. Orman Fakültesi’nde başlamış ve bu fakülteyi 1960 yılı haziranında Orman Yüksek Mühendisi olarak bitirmiştir. Böylece ilk iki kadın Orman Mühendisinden biri olarak ormancılık mesleğine katılmıştır.

İstanbul Orman Başmüdürlüğü’ne bağlı Çobançeşme Orman Fidanlığında 30.8.1960 - 25.6.1961 tarihleri arasında Orman Fidanlık Mühendisi olarak görev yapmıştır. İlk günlerde, Fidanlık işçileri "Biz bir kadının emrinde çalışmayız" diyerek kendisine karşı bir tavır takınmışlar. Fakat daha sonraki günlerde durum tersine dönmüş, "Volkan Abla" hepsinin sevgilisi oluvermiştir. Çünkü o, nazik yaradılışı ve üstün insanî nitelikleri ile, işçilere hitap etmesini bilmiş ve onların gönüllerinde taht kurmuştur. Bunda, kadınlı erkekli işçi gruplarına akşamüstü, çalışma saatleri dışında verdiği okuma-yazma derslerinin, böylece o insanları karanlıktan kurtarma için harcadığı çabaların da büyük rolü olmuştur. İ.Ü. Orman Fakültesi’nde 29.6.1961 tarihinde açılan Asistanlık sınavı, kendisine "ilk kadın orman mühendisi" unvanı yanında Fakültemizde "ilk kadın öğretim üyesi" unvanını kazanma yolunu da açmıştır.”, “Prof. Dr. Volkan Şölen için Orman Fakültesi Dergisi Özel Sayı” bölümünden, İlk Kadın Orman Yüksek Mühendisi, İlk Kadın Öğretim Üyesi Prof. Dr. Volkan Şölen - 8 Mart Dünya Kadınlar Günü Özel - Rengigül Yaltırık Ural

“İlk Kadın Orman Yüksek Mühendisi, İlk Kadın Öğretim Üyesi Prof. Dr. Volkan Şölen“ yazımı paylaştıktan sonra Prof. Dr. Turhan Tank’ın oğlu, diş hekimi Kutlu Tank öyle içten bir yorum yapmıştı ki Kutlu’ya Volkan teyzeyi biraz daha anlatmasını rica ettim. Annesi Tatbiki Güzel Sanatlar mezunu, grafiker Güler teyze de orman fakültesinde desinatör olarak görev yapıyordu.

“Elinde ve evinde büyüdük. Beşiktaş’ta ahşap bir köşkte yaşardı. Ne kadar şanslıyım ki üniversite sınavına girdiğim salonun sorumlusuydu. Benim heyecan katsayım bir anda sıfırlandı. Nur içinde yatsın. O da genç yaşta kaybettiklerimizin kervanındadır.

Volkan abla bol, dökümlü ve uzun da giyinirdi, etek bluz da giyerdi. T shirt pek yoktu. Ahşap bir merdivenle çıkılır bir üst kat hatırlıyorum. Kristal çay bardakları ve Alman fincanlar vardı. Rosenthal olabilir. Hasanpaşa fırınının galetaları, (anasonlu olan) çaya batırılarak yenirdi. Bir de langue de chat’ler vardı, ben reçelinden pek hoşlanmazdım. Su böreği demirbaştı, peynirlerini ayıklardım. Çok fazla ev hanımlığı yoktu. Üzgündü, babasının evliliği ve mal paylaşımından ötürü gergindi.

Yazları hep fakülteydim. Serviste yanına oturturdu, bir dönem Şişli servisine bindi. Biri MAN, öbürü Magirus marka servisler vardı. Efsane şoförlerimiz vardı. Annem, Fatma abla, Prof. Dr. Pamay, Prof. Dr. Bozkurt ve Prof. Dr. Çepel peyzaj mimarlığının olduğu binada sık gördüklerimdi. Tabii Prof. Dr. Göker ve Dr. Kurtoglu. Bahçe, ağaçlar, sera, ağaçların altındaki tanıtıcı tabelalar önemli detaylardır. Anlatacak çok şey var. Koca hayat geçti.”

Kıymetli meslektaşları da güzel yorumlarda bulundular:

“Kendisinin hem öğrencisi (1967-1968) oldum, hem de aynı Fakülte çatısı altında bulundum (1975-1983). Hâzâ hanımefendi ve iyi bir bilim insanı olan hocamı minnet ve rahmetle anıyorum.” Prof. Dr. Ferhat Bozkuş

“Arazi çalışmalarında, hepimiz ondan birçok şey öğrenmişizdir. Allah rahmet eylesin. Mekanı cennet olsun.” Mesut Akbuğa

“Cumhuriyetin 100. Yılında Türkiye Ormancılığı ve Geleceği” kitabında, Doç. Dr. Yurdakul Erol, Cansu Öztürk, Hayriye Ertuğrul’un kaleme aldıkları “Cumhuriyetin 100. Yılında Ormancılıkta Kadının Rolü ve Cinsiyet Eşitliği: Genel Bakış ve Geleceğe Yönelik Değerlendirmeler” makalenin “**Ormancılık Eğitimi ve Araştırmalarında Kadının Yeri**” alt başlığındaki bölümde Volkan (Şölen) teyze ve Zehra Sert ilk kadın orman mühendisleri olarak adları, kısa özgeçmişleri, gençlik fotoğrafları yer alıyor. Nejat Çelik Bey bilgi verince, arşivime yeni dahil olan (Doç. Dr. Murat Alan Bey, Serkan Aykut Bey’in ilettiği) kitabı inceledim.

Orman Mühendisi Metin Gülenç Bey’in babam ile ilgili yaptığı yorumunun içinde o dönemi anlatan paragrafları da “İlk Kadın Orman Yüksek Mühendisi ve İlk Kadın Öğretim Üyesi Prof. Dr. Volkan Şölen” yazımda geçen, annemin 1963 yılındaki anlatımı ile örtüşüyor. Volkan teyzenin bir kadın olarak fakülteye gidiş, gelişine de detay verebilir diye düşündüm.

“Fakülteye, 1964 FKB Laleli’de başladık 1965’te Bahçeköy’de devam ettik. Hafta sonları, gömlekler nişasta ile kolalanır, takım elbise ütülenir, Leflef boya ile ayakkabılar boyanır, Taksim’e, sinemaya gidilir ya İnci’de ya da Saray’da bir şeyler yenir, dönülürdü. Şişli’den sonra dut bahçeleri başlardı. Sağda Opon ilaç, solda da Şefika Alemdağ yağ fabrikası vardı. Mecidiyeköy’den bahsediyorum. Daha sonrası çayır çimen, Levent’te yeni inşaatlar başlamıştı. O hurda Skoda otobüsler yolda kalırdı. Çayırbaşı’ndan çok yürümüşüzdür.

Bahçeköy ayrı perişanlık; yemek sorun, ama yurt binası çok güzeldi. Mezunu olmaktan gurur duyduğum fakültemiz, müfredat ve hocaları ile bir efsane idi. Lise talebesi gibi hocalardan çok çekinirdik, hepsi diplomat gibi. Hele Kemal Erkin korkulu rüyaydı. Siyah Dodge arabayla Burhan Aytuğ gelirken, Cumhurbaşkanı havası verirdi. Ancak bu korku tüneline bize sevgiyle, tebessümle yaklaşan, elimizi tutan güvendiğimiz bir "abimiz" vardı, nurlarda olsun. "Dr. Faik Yaltırık". İşte bu, dünyada bırakacağın en büyük miras. “Yüreklerde bir yudum sevgi”dir. Tevazudur, insanı insan yapan, gurur değil. Yaşım 80’e dayandı, 60 yıl geriden bak. Kimi anıyorum? O güzel insanı. Hepimiz toprak olup biteceğiz. Bâkî olan yüreklerde bırakılan sevgidir. O, yıkılmayan bir anıttır. Sağlıkla, sevgiyle kalın.”
Metin Gülenç

“İlk Kadın İnşaat Mühendisi ve Voleybolcusu: Sabiha Rifat Gürayman (1910-2003)”

“1910 yılında Kuzey Makedonya’nın Manastır şehrinde dünyaya gelen Sabiha Rifat Hanım’ın babası Yüzbaşı Rifat Bey görev için İstanbul’a gelince, aile Üsküdar’da yaşamaya başlamıştı. Annesi ve küçük kardeşi tüberküloza yakalanan Sabiha Hanım, genç yaşta annesini kaybetmişti. Sabiha Rifat, savaş yorgunluğu ve hastalıklarla geçen yıllara rağmen ailesi eğitimini her daim desteklemiştir. “Benim ilk hocalarım annem ve babamdı. Daha ilkokula başlamadan okuma yazma öğrenmiştim. Babam 1906 yılında Harbiye’den mezun olmuş, birçok cephelerde savaşmış, yaralanıp esir düşmüştü. Savaş yıllarında yokluk, babamın asker olması, işgal kuvvetlerinin baskıları sık sık yer değiştirmemize sebep oldu.” ve “Aile içinde yaşadığımız büyük acılar nedeniyle savaşın bittiği yılların coşkusunu yaşayamadık bile. Bütün bunlara rağmen eğitimim yarıda bırakılmadı, bu konuda birçok kararı da kendim vermek zorunda kaldım. Onlarda da bana karşı ‘Başarabilir mi?’ kuşkusu hiçbir zaman oluşmadı. Ben de direncimi yitirmeden sonuna kadar dayandım.” demişti Sabiha Rifat Gürayman 1991’de İTÜ Vakfı Dergisi’ne verdiği bir röportajda.

İlköğrenimini Beşiktaş Esmâ Sultan İlkokulu’nda yapmış, çocukluk yılları Kurtuluş Savaşı’nın zor ve sancılı günlerine denk gelmiştir. 1925 yılında Nişantaşı Kız Ortaokulu’nu bitirmiş, öğrenimine 1927 yılına kadar İstanbul Kız Lisesi’nde devam etmiştir. Eğitim gördüğü dönemde Mustafa Kemal Atatürk özellikle kız çocuklarını eğitime teşvik ediyor ve 1927 yılında bugün İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ) olarak bilinen Mühendis Mektebi’ne (Mühendishane-i Bahr-i Hümayun) kadınların da alınmasını ister. Haberi son anda duyan Sabiha Rifat, iki gün kala başvuruda bulunmak için Gümüşsuyu’ndaki fakülteye koşar ancak yanında ne bir belge, ne de para vardı. Ortaokulunun yardımcılarıyla son anda belgelerini toparlayıp başvuruda bulunan Sabiha Rifat, lise mezunları arasından sıyrılarak, ortaokul mezunu olmasına rağmen başvurduğu üniversitenin sınavlarını kazanarak, 350 erkek öğrencinin okuduğu Mühendis Mektebi’nin iki kadın öğrencisinden (diğer kadın öğrenci Melek Erbul) biri oldu.” Aşkı Tan, Güncel Kadın Dergisi, 10 Ekim 2023

Secaattin Tanyerli (1921-1994)

“Sanatçı, 1951 yılında verdiği bir röportajda o yılları şu sözlerle anlatmıştı:

"1928 yılıydı, yedi yaşındaydım. Beşiktaş'ta o zamanki adıyla Esmâ Sultan İlkokuluna başlamıştım. Bütün dersler içinde beni en çok ilgilendiren müzik dersiydi. **Hocamız piyano başına geçerek biz öğrencilerini etrafına toplardı.** Diğer arkadaşlarıma nazaran kendimi piyanonun tuşlarına kaptırır ve dalardım. Bu hal, ilkokulu bitinceye kadar devam etti. İstanbul Erkek Lisesinin orta kısmına başladığımda, okuldan müzik derslerinden başka, hocam Cemil Bey benimle özel olarak ilgileniyor, Eminönü Halkevi'nin korosuna götürüyordu. Daha sonraları ses hocası Goldenberg'den ders aldım.

1941'de liseyi bitirdim. Hukuk Fakültesine devam ederken sesimi de ihmal etmiyordum. Arkadaşlarıyla gittiğimiz bir gazonoda, ısrarla söylediğim bir tango ve profesyonel olarak çalışmama yine arkadaşlarımla ısrarı sebep oldu. Böylece 1942 yılından beri profesyonel olarak çalışmaktayım. Bu arada birçok filme okuduğum gibi, dört seneden beri plak doldurmaktayım. Okuduğum 'Papatya' tangosu satış rakamlarına bakılırsa şimdiye kadar Türkiye’de çıkarılan tango plaklarının satış rekorunu kırmış bulunuyor. Yeni çıkan plaklarım da aynı hızda satılıyor.”, “Türk Tangolarının Unutulmaz Yorumcusu Secaattin Tanyerli, <https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/turk-tangolarinin-unutulmaz-yorumcusu-secaattin-tanyerli/2061511>

Secaattin Tanyerli detayını özellikle yazmak istedim. Okulumuzda bir piyano varmış.

Hafızamda okulumuzda bir piyano olduğu canlanmadı ki piyanoyu pek severim. Sevgili Ayşe'ye (Necatigil Sarısayın) sordum. Eksik olmasın ablasına da sormuş. Onların da anılarında okulumuzda bir piyano yer almamış. Şecaattin Tanyerli'nin 1928 yılındaki piyano anısı çok hoşuma gitti doğrusu. İçimden "Papatya gibisin, beyaz ve ince"yi tebessümle mırıldandım. Annem, romantik bir kadındı ve pek severdi.

Okulumuzda mandolin kursları olurdu. Üst katta uzun bir salon hafızamda. Okulumuzun müzik öğretmeninden ayrı, erkek mandolin hocası elinde mandolinle bize dönük oturur, katılan her öğrenci minik taburelerde otururlar, sapları hep aynı tarafta olan ellerinde mandolinle öğretmenin gösterdiklerini tekrar ederlerdi. O kadar kalabalıktı ki konsantre olamamıştım.

Evimizde babamın benim için özel yaptırttığı çok güzel bir keman vardı. Mandolinden ziyade keman çalmak hoşuma gidiyordu, ancak özel ders almam konusunda babam, Bahriye anneannemin dilinde olan "Kemanımla sana bir ses verebilseydim eğer" etkisiyle son anda vaz geçti.

"Okulumuzun Tarihçesi"

"Okulumuzun şimdiki yerinde III. Ahmet' in büyük kızı Esmâ Sultan'ın bahçeli ahşap konağı vardı.

Cumhuriyetin ilanından sonra bu konak 18. İlkokul adı ile eğitim ve öğretime açıldı. 15 Eylül 1949 yılında 3701 m2 bahçe ve ahşap konağın mülkiyeti İstanbul vilayeti adına tescil edildi.

Bina çok eski ve ahşap olması nedeniyle yıkılarak 1954 yılında şimdiki bina yapıldı. Aynı yıl eğitim ve öğretime başlandı. Bahçeli ahşap konağın sahibinin adını yaşatmak için okula "Büyük Esmâ Sultan İlkokulu" adı verildi.

1989–1990 öğretim yılında bahçe içindeki "Sinan Paşa İlkokulu" ile birleştirilerek Büyük Esmâ Sultan İlkokulu oldu. 1993–1994 öğretim yılında ilkokulun adı "Büyük Esmâ Sultan İlköğretim Okulu" olarak değiştirildi.

2012-2013 Eğitim Öğretim yılında hem İlkokul hem Ortaokul olarak 4+4+4 sistemine geçiş yapıldı. 2013 - 2014 Eğitim Öğretim yılından itibaren de okulumuz bünyesinde 2 şube Anasınıfı olmakla birlikte 2 bina ile Büyük Esmâ Sultan Ortaokulu olarak eğitim öğretim hizmeti vermektedir. 2016 - 2017 Eğitim Öğretim yılında B Blok Binamız "Beşiktaş Halk Eğitim Merkezi" ne dönüştürüldüğünden eğitim-öğretim faaliyetlerimiz 1 şube Anasınıfı olmak üzere toplam 15 derslikle ana binamızda devam etmektedir." T.C. Millî Eğitim Bakanlığı İstanbul / Beşiktaş - Büyük Esmâ Sultan Ortaokulu https://buyukesmasultan.meb.k12.tr/tema/okulumuz_hakkinda.php

Çocukluğumun Beşiktaş'ı

Ihlamur Kasrı'ndan Akaretler, Vâlîdeçeşme Parkı, Maçka'dan aşağıya Dolmabahçe ve her defasında etkilendiğim ağaçlı saray yolu ile Kabataş. Diğer tarafta, Sinanpaşa Camii, Barbaros Hayrettin, Deniz Müzesi ile boğazın güzelliğine doyum olmayan ve ailemizin tâbiriyle "Hay mübarek hay!" vapurların ve motorların seslerine karışarak, havalanan martılar. Yedi Sekiz Hasan Paşa Fırını'ndan mis gibi kokan, ağzımı sulandıran kese kâğıttaki çörekleri ile deniz havasını içimize çekerek paylaşmamız.

Aynalı Fırın'dan taptaze ekmek kokusu... Mısırcıların maşasından çıkan tak tak sesleri ile nefis lezzetteki süt mısırı kokusu ile buharları. Elimizde mısırlarla, motorla Üsküdar... Süt mısırının üzerine serpilmiş tuz, dudakların tuzuna karışırken denizin su zerreciklerinin tuzu yanaklarımızda mutlu bir tebessümle İstanbul Boğazı...

Büyük Esmâ Sultan İlkokulu Günlerimden

“1963 yılında babamın vazifesi dolayısı ile Edinburgh'a gidecektik ama, okuldan da geri kalmayayım diye beni Büyük Esmâ Sultan İlkokulu'na yazdırmıştı. O zamanlar, insanlar nerede oturursa o semtin hastanelerinde doğar, o semtin okullarına giderlerdi. Her şey doğal akışında giderdi, hiçbir şey bir sükse değildi.

Baba dostu Lord John Scott'un “Çölde bir vaha” dediği İhlamur Kasrı'na yakın İhlamur Dere Caddesi'nde, cadde üstünde dört katlı cumbalı bir apartmanı vardı babaannem Nevzat Hanım'ın. İsmi Emek Apartmanı'ydı. Emekle alınmıştı, alın teri, göz nuru ile memleketine vergi vererek, yanında yetiştirdiği, terzilik mesleğini öğrettiği kızları ile birlikte bizzat çalışarak. Güzel bir terası, en alt arkada da bir bahçesi, küçük ama hoştu. Kocaman, 3. kata kadar çıkan Trabzon hurma ağacı ve diğer yeşillikler ve çiçeklerle masal ev gibiydi. Masallar da dinlerdik, gerçek masallar... Ve... Sinemalara giderdik. Yumurcak Sineması'nı pek severdim. Babamın çocukluk anılarını süsleyen Gürel Sineması idi eski adı. Suat Park ve Yıldız Sinemaları...

Osmanlı Devleti'ne matbaayı getirmek için çaba sarf eden, mimariye ve sanata önem veren Divan Edebiyatı'ndaki Necib mahlası ile bilinen Lâle Devri padişahlarından III. Ahmed'in kızı Büyük Esmâ Sultan'dan adını alır okulumuz. Babaannemin evinden okula doğru yürürken Tarihi Oktay Fırını'ndan gelen mis gibi kurabiye kokuları ile tebessüm ederdim, tadını da okul öncesinden bildiğim için. Yedi Sekiz Hasan Paşa'nın kurabiyeleri gibi... Babaannemin yan apartmanının sahibesi Saniye Hanım teyze idi. Eşi Hikmet Bey. Çok kibar, görmüş geçirmiş, akıllı insanlardı. Saniye Hanım teyzenin Tarihi Oktay Fırını'ndan günlük minik sandviçlerin arasına halis incecik tereyağı sürdükten sonra yine Beşiktaş'ın meşhur ipek gibi kuşgözü satan pastırmacısından aldığı pastırma dilimlerini koyarak yaptığı “soirée sandwich”in tadını hiçbir yerde yemedim diyebilirim. Sınıf arkadaşı mimar Güler Ağra İlbay da Tarihi Oktay Fırını'ndan her sabah pandispanya almış ve onun tadını da başka hiçbir pandispanyada bulamamış. Evet, çocukluk tadı ve kokuları... Güzel kokar anılar güzel ise!

Biz Bahriye anneannemle birlikte Hüsrev Gerede'deki apartman dairesinde yaşamaya başladık Edinburgh dönüşü. Dr. Ercüment Atabay amcadan 1965 yılında satın almıştı babam ve babaannemin güzelim teras katından taşınmıştık. Ercüment amcalar da karşıdaki konaklarının yerine apartmanları bitince geçmişler. Az katlı, cumbalı, sobalı aile apartmanlarından, asansörlü, kaloriferli, mutfakları aydınlığa bakan (aslında karanlığa bakan tabiri daha doğru olabilir) çöp öğütücülü dairelere geçilmekteydi. Asansörün içi kırmızı, çift kapılı, zıngır zıngır titreyen tipteydi. Divan Oteli yıkılırken geçtiğimiz ve üç yıl kaldığımız rahmetli Vehbi Koç Bey'in eski aile apartmanı olan Çankaya Apartmanı'nın asansörüne her bindikçe çocukluğumu hatırlayarak gülümserdim. İstanbul'daki bu tip asansörlerin en güzeli Pera Palas'tadır. Hüsrev Gerede'deki yan dairemiz Ziya (Ünsel) Bey amcalara aitti. Eşi Ayşe Hanım teyze müthiş bir kadındı, kimya mühendisi. Ziya Ünsel'in adı Beykoz Ortaokulu'na verilmişti şanssız ölümü dolayısı ile. Sadri Alışık gibi hayatımızın içinde olanların mezun olduğu bu okul artık Beykoz Koç Ortaokulu.

Tek kelime İngilizce bilmeden gittiğim Edinburgh'tan İstanbul'a döndüğümüzde ise okullar çoktan açılmıştı ve neredeyse Türkçeyi unutmuştum. Yine “uyum süreci” beni beklemekteydi ama, ne gam! Alışmıştım, her yere, her şeye, her ortama kolay uyum sağlayabilmeye. Bu sürecin içindeki çerçeveyi, prensipleri de öğrenmekteydim. Kibar bir hanım olan Gönül öğretmenimiz, evlenip, okulumuzdan ayrılmıştı. Sanırım Bursa'ya gelin gitmişti.

Babamın babası Eyüp dedem, beni bir akşam yanına çağırıldı. Dedem, aynı babaannemin yaptığı gibi nasihatler verirdi. Beni cumbadaki berjer koltuğa oturttu, kendisi de yan koltuğa oturup, ayak ayak üstüne attı. Her zamanki gibi ama daha farklı ciddi bir tavırla “Süleyman Bey, senin yeni öğretmenin olacak. Süleyman öğretmenin, bizim bahçe katındaki kiracımız olduğunu hiçbir arkadaşına söylemeyeceksin. Daha çok çalışacaksın ve daha terbiyeli olacaksın. Ona yolda, otobüste, her yerde öncelik vereceksin. Beni ve ailemizi mahcup etme” diyerek, uzun uzun hayat dersi verdi. Yıllar sonra dedemden aferin aldığım için mutlu olmuştum.

Öğretmenlerimiz, müdürümüz hâlden anlayan, çocuk psikolojisinin önemini kavramış, kuvvetli yetiştirilmiş, disiplinli, büyüklerimizin “tam tekmil öğretmen”ler dediği gibiydi.

23 Nisan merasiminde, sabahın en erken saatlerinde kuaförde tacımı taktırıp, annemin özenle diktiği kostümlerle, bir heyecan okulumuza giderdik. O zamanlar “Yerli Mallar Haftası” vardı ve Sümerbank’tan basma, pazen almak neredeyse vicdanî bir sorumluluktuk. Teneffüslerde birbirimize erik, iğde, keçi boynuzu, lokum ikrâm eder, paylaşırdık. Bu alışkanlığım hiç değişmedi. Boğazımızdan geçmez, sevdiklerimizle paylaşmaz isem. Her hafta, bir anne evden tepsilerle mis gibi börek, çörek yapar, okula getirir ya da gönderirlerdi. Sınıflara kazanlarla sıcak süt getirirdi akli başında, öğrenciyi kollayan, sevgi dolu, tatlı-sert okul görevlileri. Kepçelerle bardaklarımıza sıcak süt dağıtılır, leziz ev kurabiyelerini neşe içinde yerdik sınıfta. Anneminkiler pek meşhurdu. Afyon usulü kaymaklı kurabiye ya da sosisli börek. Sosisler de çok lezzetli idi, kaymak da gerçek kaymaktı, “Şairlerin Beşiktaş”ında. Bulgar kaymakçıdan... Ne güzel bir çocukluk hissi... Süt içerken hâlâ çocuk olurum.

Hokka ile de güzel yazı yazmayı ilkokulum Büyük Esmâ Sultan’da öğrenmiştim, Süleyman öğretmenimizden. “İstanbul Beyefendisi”, engin bilgi sahibi, değerli bir öğretmendi. Eğitimciler kendi kültürlerini yansıtarak bilgi sunuyor. Okullar birer binadan ibaret değil ve her okul öğrenciyeye o dönemde çağrı gereği bilgi veriyor. Öğrenci de kapasitesi/yeteneği kadar alıyor. Birer tuğla ya da basamak oluyor. Bana eğitim veren tüm kurum ve kişilere saygı duyuyorum ancak her olguda olduğu gibi sadece o döneme takılı kalmıyorum. Özümü sürdürüyorum ve yoluma devam ediyorum. Bunu İskoçya’da öğrettiler. Gözlem, araştırma, sentez. Kararında spontane yaşam güzellikler yaratıyor. Bir çalışmayı içgüdüsel yapıyorum. Güzel sürpriz olunca mutlu oluyorum. İçgüdüler insanı nadiren yanıltır. Bir de şu önemli noktaya değinmek istiyorum yine İskoçya’da öğrendim: İngiliz “yaşamak için ne yapıyorsun?” diye sorar. Hangi okulları bitirdin diye sormaz. Onun için okuma fırsatı olmamış ya da bir okul mezunu olmamış/olmayı da tercih etmemiş ama, ülkesine ve dünyaya faydalı olmuş kişilere de saygı duyuyorum.” Yumurcak Sineması’na Gider Gibi Sevindim! , RE Books Arts Makaleler Bölümü

Bahçe içinde iki okul binası

Hafızamdaki okulumuz büyükçe toprak bir bahçe içinde iki ayrı binadan oluşurdu. Küçük sınıflar üst taraftaki binada okurlardı. İlkokul birinci sınıflarda haftanın bir günü bebek oynama günü olurdu. Erkek çocuklar ne getirirlerdi oyuncak olarak bilemiyorum.

Daha kapsamlı benzer bir uygulamayı Edinburgh’taki ilkokulumda yaşamıştım. Bebek oynama günü değil de haftanın bir günü okulun büyük salonunda mahalle kurulurdu. Kimimiz manav, kimimiz bakkal, kimimiz öğretmen, polis gibi çeşitli mesleklerin rollerini gerçekmiş gibi yapardık. Trafik ışıklarına kadar detaylı bir çalışma idi. Marka gibi paralarımız da vardı.

Büyük Esmâ Sultan’da en çabuk okuma yazma öğrenene kırmızı kurdele takıyordu öğretmenler. “Kırmızı kurdeleyi sınıfta ilk kim alacak?” diye büyüklerimiz okul öncesi konuşurdu. Sanırım Eyüp dedem. Kız çocuklarının başlarında kocaman kolalı beyaz bir kurdele takılırdı. Edinburgh’taki ilkokul fotoğrafımda da başımda bir kurdele var, diğer kız arkadaşlarımda da.

Aşı günlerimiz olurdu. Toplu halde öğretmenlerimiz bizi sağlık merkezine götürürdü. Dış kontrolü de yapılırdı. Yerli Mallar Haftası'nı severdim. Her öğrenci evinden kuru yemiş, meyve getirirdi. Genelde annelerimiz beslenme çantalarımıza dut kurusu, fındık gibi yemişler koyarlardı. Ceplerimizde de mendil arasında ya da kâğıt külâhta olurdu. Mevlut şekerlerinin kâğıt külâhları daha güzel olurdu. En başında da güllü lokum lezizdi. Severdim. Annem okul yolunda seyyar satıcılardan turşu, horoz şekeri, kuru yemiş satın almamamı tembih ederdi. Okulun üst kapısından yukarı Tuz Baba'ya doğru gidilirdi. Bazen babaannem beni alır, birlikte giderdik. Dua ederdi. Öğretmenlerimiz bizi müzelere, tarihi yerlere, tiyatrolara götürürlerdi. Yürüye yürüye giderdik.

23 Nisan için hazırlıklar, provalar yapılırdı. Arşivimdeki 23 Nisan 1968 fotoğrafının farklı açıdan bir benzeri Ayşe'de de varmış, paylaşmıştı benimle. Merasim elbisemi annem dikmişti. Beyaz şeffaf, janjanlı parlayan şifon, içi beyaz saten astarlı. Omuzlarından itibaren sanki kanatlar varmış gibi şifon pelerinli idi. Peri kızını andırıyordu. Çiçekli tacımı annemle birlikte Bahriye anneannemle Nevzat babaannem tasarlayıp dikmişlerdi. Bir önceki yıl elimde müge çiçekli bir sepet taşıyorum. Tacım da sanırım o yıldan. O yılki elbisemin kat kat eteklerinde de serpme kupür dantel çiçekleri aplike edilmiş. İnce işçilik ve emekle dikildiği için fotoğrafını da ayrı ayrı vermek istedim. Ev ekonomisine katkıları ile hünerli annemi, anneannemi, babaannemi saygıyla anıyorum.

Arşivimde Süleyman öğretmenimizle toplu bir fotoğrafımız var. Ayşe ile yine yan yanayız. Başlarımızda kocaman beyaz kurdeleler yok. Sütunlu okul binasına girişteki merdivenlerde duruyoruz.

Büyük Esmâ Sultan İlkokulu'nu bitirirken sözlü bir heyet sınavına tabi tutulduğumuzu hatırlıyorum. Ana giriş kapısına yakın büyükçe bir odada farklı öğretmenler ayrı masalarda oturuyorlardı. Çok heyecanlandığımı hatırlıyorum. Ortaokul ve lise bitirmeler de benzer bir uygulama vardı. Tüm derslerden sınava girerdik. Londra'daki Trinity House School'da da benzer bir uygulama ile sınava girmiştik.

Güler'in arşivinde de Gönül öğretmenimizle sınıfın içinde bir fotoğraf var. İlkokula yeni başlamışız. O fotoğraf çekildikten hemen sonra Edinburgh'taki adı Broughton Primary School olan ilkokulumda okula başladığım için arşivimde yoktu, görünce pek sevindim. Sabiha Rifat Hanım gibi Güler de ben de ilkokuldan sonra Nişantaşı Kız Lisesi'nde okuduk. O fen, ben edebiyat bölümünde. Lise sınavları bitmez yine babamın vazifesi gereği İngiltere'ye bu sefer Londra'ya gittik ve Trinity House School'a kaydımı yaptırdı babam. Kendisi Kabataş Erkek gibi kuvvetli devlet okullarında okuduğu için beni de yurt içinde ve dışında kendi tabiriyle kuvvetli devlet okullarına yazdırdı ve derslerimi, derse devamı yakından, not alarak takip etti.

Oturduğumuz mahalle, Halide Edip'in "Mor Salkımlı Evi"ni aradığı ama, bulamadığı mahalle idi.

“İçimde, mor salkımlı bir ev var, Beşiktaş taraflarında idi. Çocukluğum o evde geçti, gittim aradım, bulamadım, yanmış... Onu yazacağım.” - “Hâfızasında hayat, kendini kayda başladığı ilk devrin hiç unutamayacağı zemini, Beşiktaş'ta, doğduğu evde başlar. Bu ev, Ihlamur'a giden uzun caddeye inen, birbirine muvazi dik yokuşlardan birinin hemen hemen tepesindedir. Bu evden sonra gelen kocaman kırmızı kâgir konak, bu yokuşun son evidir. Tepenin solu koyu yeşil çamlar, nazlı söğütler arasında Abdülhamid'in Beyaz Sarayları'nı görürken sağ tarafı Adalar Denizi'nin mavi sularına bakar. Evin kendisi, çocuğun hâfızasında Mor Salkımlı Ev yaftasını taşır. Bu ev, yarım asırdan ziyâde, bazen de her gece, bu küçük kızın rüyalarına girmiştir. Arka taraftaki bahçeye nâzır pencereler, çifte merdivenlerin sahanlıklarındaki ince uzun pencereleri, baştan başa mor salkımlıdır ve akşam güneşinde mor çiçekler arasında camlar birer ateş levhası gibi parlar. Bahçe, iki geniş müstakil bir terastır. Esasen yokuştaki bütün evlerin bahçeleri tâ caddeye kadar birbirine bakan birer yeşil terastır. Küçük kızın bahçesinin üst terasında, başları göğşe değer gibi görünen uzun fıstıklar, akasyalar, aralarında iki tane, rüzgâr estikçe kırıtır gibi ipek tüyleri hareket eden pembe-beyaz gülibrişim, çiçek açmış yemiş ağaçları, ortalarında bir tane, alev çiçekli nar ağacı vardır.

Bunların ortasında yuvarlak küçük bir havuz; karşı karşıya iki beyaz mermer arslanın ağzından durmadan bu havuza billûr sular akar ve güvercin, kumru sesleri ile karışır, bazen de fıstıkların dallarını harekete getirerek inleyen rüzgârın nağmesi ile birleşerek, sabah ve akşam bir tabiat mûsikîsi dinlersiniz. Aşağıdaki terasa üç dört adım merdivenle inilir. Evin bahçeye açılan kapısı ile bahçenin arkasındaki boş sirta açılan kapı arasında, çakıl döşeli ve üstü asma çardaklı dar bir yol vardır. Yeşil, sarı üzüm salkımlarının ve zümrüt gibi yaprakların arasından sızan ışık ve yeşil gölgenin içinde küçük kız, sabah akşam oynar durur. Alt terasta da bir havuz, rengârenk yemiş ağaçları, iki tane gülibrişim ve bir de yine alev çiçekli nar ağacı vardır. Sabahın ilk saatlerinde, burada dolaşan, çiçek ve ağaç sulayan, bir alay güvercine yem veren bir kadın görürsünüz. Bu kadın, küçük kızın anneannesidir. İşte Haminne diye torunlarının hitap ettiği kadının kısaca portresi: Eyüpsultanlı Nakiye Hanım. Oradaki Mevlevî Tekkesi ile ailesi alâkadardır. En fazla bağlı olduğu ve belki de karakterine en fazla tesir yapan adam, oranın türbedarı olan dayısıdır. Babası, Şekercibaşı veyahut Tatlıcibaşı imiş. Yıllar geçtikçe Haminne'nin ruhuna Mevlevîliğin hâkim olduğunu küçük kız sezmiştir. Kimseye fenâ lâkırda söylemez, hiddet etmez, en kuvvetli itirazını yahut takdirini: “Yediği nane mâcununa bak.” diye ifade eder. Namazını muntazam kılar ve oruç tutar, fakat dinî gösteriş hiç yapmaz. Bazı namazlarda küçük kız, Haminne'nin başında arakiye giydiğini görmüştür.”

Edebi Konsültasyon ile Analiz

Bir konu hakkında araştırma yazısı yazarken; gerek yaşantımdan gerekse de arşivimdeki kitaplardaki ayrıntılarda ayrışan ve örtüşen bilgilere edebi konsültasyon diyorum.

Beşiktaş Büyük Esmâ Sultan İlkokulu'nun tarihçesi ve mezunları hakkında çok fazla detaya ulaşamadıysam da kitaplığımdaki iki Beşiktaş kitabında yer almış. Babamın da yazarlar arasında yer aldığı “Dünden Bugüne Beşiktaş” kitabında 1870'lere doğru sıbyan mekteplerinin yerlerini alan okullar arasında Büyük Esmâ Sultan (Valideçeşme) detayı ile yer alıyor.

Sabiha Rifat Gürayman (1910-2003), Secaattin Tanyerli (1921-1994), Leyla Erbil (1931-1913), Prof. Dr. Volkan Şölen (1938-1983) Prof. Dr. Erol Güler (1952-) aile profillerini analiz ettiğimizde:

1910 doğumlu **Sabiha Rifat** Hanım'ın 1910 yılında Kuzey Makedonya'nın **Manastır** şehrinde dünyaya gelmiş, babası **Yüzbaşı**.

1921 doğumlu **Secaattin Tanyerli**'nin magazine haber'deki özgeçmişinde; Teşvikiye'de doğmuş, annesi **Selanik** kökenli.

1931 doğumlu **Leyla Erbil**'in babası, arşivimdeki Turnalar Dergisi, sayı 52, Elmas Şahin'in makalesinde; **Rumeli** kökenli babası vapur baş makinisti, annesi **Selanik** doğumlu.

1938 doğumlu **Volkan teyzenin** babası **Hava Albay** imiş. "İlk Kadın Orman Yüksek Mühendisi, İlk Kadın Öğretim Üyesi Prof. Dr. Volkan Şölen - 8 Mart Dünya Kadınlar Günü Özel" yazımda kayda geçirmiştım.

1952 doğumlu **Prof. Dr. Erol Güler**'in haberteknik'teki röportajından öğrendiğim; babasının **askeri ataşelik** görevi nedeniyle ilkokula Almanya'da başlamış, Beşiktaş Büyük Esmâ Sultan İlkokulu'ndan mezun olmuş.

Bu dört okuldaş büyüğümün aile profilleri, kökleri, baba meslekleri benzerlik gösteriyor. Sabiha Rifat Hanım'ı hazırlamakta olduğum, köklü ve kuvvetli okullarımdan biri olan Nişantaşı NKL bölümüne ekledim. Secaattin Bey'i de Teşvikiye bölümüne.

Sonuç: Yıllar içindeki Beşiktaş'ın aydın çizgisine bir kesit olduğunu düşünüyorum.

23 Nisan Çocuk Bayramı'nı bize armağan eden Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ü ve onun ilkelerini bizlere aktaran ailelerimizi, eğitimcilerimizi saygıyla anıyorum.